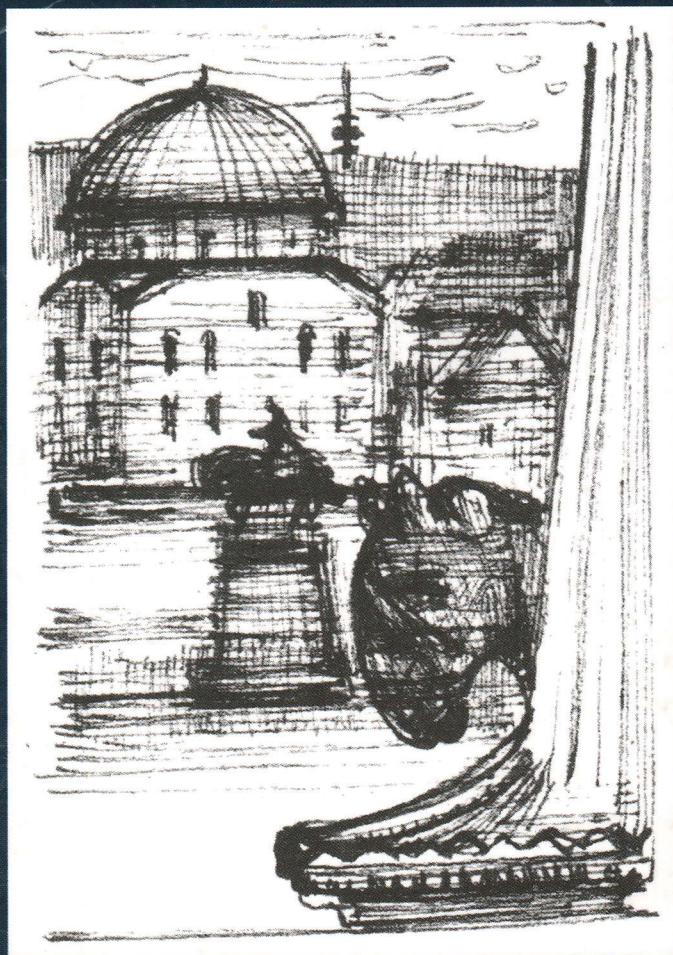

Bertók László

A VÁROS NEVE

Meghívó

A Pro Pannonia Kiadói Alapítvány
szeretettel meghívja Önt, Családját,
Barátaait és Ismerőseit

BERTÓK LÁSZLÓ A VÁROS NEVE

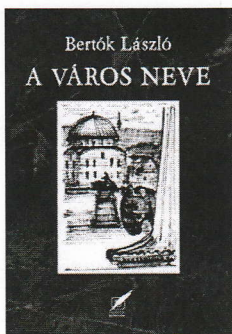
Mintha azt mondanám, haza

című könyvének

2009. december 8-án (kedden)

17 órakor

a pécsi Művészetek és Irodalom Háza
Breuer Marcel termében
tartandó premierjére.

Támogatók:

NKA Szépirodalmi
Kollégiuma

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Szépírók Társasága

A könyvet bemutatja:
a szerző
és Nagy Imre egyetemi tanár,
irodalomtörténész

Házigazda:
Szirtes Gábor szerkesztő, kritikus,
a Pro Pannonia Kiadó vezetője

Közreműködik:
Lázár Balázs színművész

új Magyarországi
1983. máj. 4.
(10. lap)
Szokolai
László írta

BERTÓK LÁSZLÓ

HA VAN A VILÁGON TETŐ

A három év előtti szonett-könyv, a *Kő a tollpihén* után ismét egy olyan kötet, amely csupa szonettet tartalmaz. Ismétlés vagy a zárt formában tett újabb kísérlet a sohasem elérhető magaslat meghódítására?

Talán harminc éve írta Bertók, hogy a költő „teremtse meg a világot”; ezen nyilván azt értvén: a saját világát. Az életmű ismeretében kimondani nem nagy bátorság – ez már megtörtént. Elemzők hada tanúskodik erről a küzdelmes folyamatról, a személyiségalakulás és -formálás nem egyszer a keresztrefeszítéshez hasonló kínjairól. Már annak is kilenc éve, hogy Kis Pintér Imre megállapította: a pécsi költő versei fölött „József Attila szellemalakja komorlik”; ugyancsak ő rögzítette, hogy a *Tárgyak ideje* (1981) „nagy formátumú költszet”. Pedig még csak ezután következett az izgalmas váltás: a szonettel, pontosabban a szonett szétszerelésével való kísérlet.

Az eredmény a korábbiak ismeretében is meghökkentő: Bertók modern költő lett. A pályakezdő kódoteket leszámítva mindig is benne volt, s nemegyszer a hagyományos vers tökélyével ki is fejeztetett az a plusz, ami igazából csak a szonett fölforgatásával vált világossá. Vagyis: az egyszerre *kint* és *bent* drámaisága. Eme új pályaszakasszal nem a pannon érzület, a korábbi, jobbára zsánerképekben, az élménylírre eszközeivel megfogalmazott paraszti világ erkölce, a szokásmódok tisztasága vált kétséges-sé, hanem maga a vers.

Egyáltalán érdemes-e szólni; a töprengést töprengésre halmozó kérdezőnek joga van-e a világ-magyarázathoz. Bár a költeménybe beszüremlik a politika („Hát kimentek az oroszok” stb.), a rendszerváltozás megannyi keserves tapasztalata, Bertók a szó mindennapi értelmében nem

A világhiány versei

Bertók László verseskönyve

közéleti alkat. Minden tragédiát saját veszteségként él meg – valaminek a hiányaként. Ragyogó találata az ezt az *ürességet*, ám a kozmoszt is magába foglaló két-kedést megjelenítő szonett. A kimondott félszavak, az elharapott mondatok, a befejezetlen állítások és tagadások sorozata, egyáltalán a költeményen örökösen átfújó *világhiány* a maga töredelmes, már-már dadogásszerű beismerésével: *ilyenek vagyunk* – mindez együtt a Bertók-vers.

Szokatlan, alig észrevehető teljesség nyilvánul meg egy-egy darabban, jöllehet a versmondatok (a csak az asszociációval kiteljesedő közlések) nem úgy következnek egymás után, mint a hagyományos szonettben. A rövid, pattogó, váratlanul lezárt, sokszor csak az olvasó képzeletében összeálló versmondatok olyanok, mint a gépfegyversortűz. Elsősorban a *kattogásukkal* sokkolnak. Először csupán a közlésre, szinte a köznyelv szintjére süllyedt (tudatosan süllyesztett!) kopárságra figyelünk, és csak később kezd megvilágosodni bennünk e bravúros technika sugallta világkép, amelyben a személyes sors, a költészetbe mint igazmondásba vetett hit, az alázattal viselt, ám az erőszak ellen mit sem érő emberlét át meg át van itatva a társadalom, a történelem, a politika dolgaival.

Az alább következő szonett, mint Bertók költői gondolkodásának iskolapéldája, tulajdonképp a modern bűnbeesést rögzíti. Legjobban talán a *megfogalmazhatatlan* fáj; e töredékességben fejezhető ki leginkább a kozmoszban vergődő makulátlan erkölcsi fölénye – mindennel szemben. „Folyik a könnye, vétkezik. / Költő, bűnbak és bugyuta. / Mint láncfalg alatt az ima. / Mint ami most következik. // Ki kell bírnia holnapig. / És meg kell bocsátania. / A múlt s a jövő mint ha ma. / Mint amiben senki sem hitt. // Mindig sietett egy kicsit. / Hispánia? Litvánia? / Úgy vélte, benne a hiba. / És így is, úgy is megölik. // Most örökké élhetne itt. / S nincsen egy önfeledt szava?” (*Mint láncfalg alatt az ima*).

A veszélyeztetettség ilyen mély, nem csupán a világ állapotából, hanem a költő, az ember

egzisztenciájából következő átélése Radnóti sorsát éppúgy föl-villantja, mint – a „Hispániára” rácsapó, a belső rím erejét kihasználó „Litvánia” emlegetésével – a megannyi tűzgóc polgárháborús veszélyét, a kis és középorszá-gokra innen-onnan leselkedő be-bebelezést-leigázást.

De a Bertók-szonett igazságtartalma sohasem csak az utalásokban, a közlések és információk pontosságában van, hanem a filozofikus gondolatokat magában foglaló *hiányvers* asszociációs erőterében, a logikailag látszólag egymástól távol álló mondatok sejtelmes, váratlan egyásra találásában-ütközésében is.

Ezáltal pezsdítődött meg a hagyományos építkezésű szonett, értékelődött át az enjambement régi szerepe. A *Ha van a világon tető* költője a mondat- és gondolatátvitelt, az áthajlítás harmóniáját megszüntette. Helyébe egy megnevezhetetlen izgalmat kel-tő technikát léptetett. A lírikus egyrészt az elhallgatásból, a közlés mögötti sejtelemről „épített” – valljuk be, hatásos – rendszert magának, másrészt abból a „tör-melékéből”, amelynek darabkái csak az ilyen *avantgárd* szonett mágnes tudhatja egymás mellé vonzani. Ebben az intellektuális, de nagyon is vérre menő játékban a kultúrkinccs (a *S mint aki törököt fogott* című versben – „még jöni kell, mert jöni fog” – Vörösmarty) éppúgy fölhasználtatik, mint a legszemélyesebb, az édesanya halálakor érzett fájdalom (Mért képzelem, hogy rajtam áll?).

Az „úgy írni, ölni, mintha csak?” kíméletlenségével a költő elsősorban önmagába hasított. A József Attila-i véglegességben együtt van minden: az 1989. szeptemberétől 1992. áprilisáig írt *hatvanhat* szonett megrázó tükre annak a gondolkodásnak, amely azáltal próbálja meg legyőzni „saját poklát”, hogy néven nevezi a szabadság fokozatait. Keményen, tisztán, csak a legnagyobbakra jellemző erővel. (*Jelenkor Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1992*)

Triptichon

A hatvanéves Csorba Győzőnek

1. A költő

A szonett ezüst szelencéje illik
metszett arcához, szabályhoz szabály.
Illik? Sorvégen kinéz, föl-le jár,
mint nyári vödör oldalán a friss víz.

Kívül marad, ha belekényszerítik,
s belül, ha a szem kívül rátalál,
mégis egy-tömb, mint élet és halál,
s jobbik részével e szavakban sincs itt.

Keresi csak ízét-titkát a száj,
ha vályúhoz tereli a szabály,
és kotyvalék kortyai keserítik.

Köszöntse fű, fény, vízszag, muskotály,
a kerge élők mind, akik megértik,
hogy ha amott van, akkor most miért itt.

2. Ő is meg ő is

Kimondatlanul, de tudhatóan
ő is meg ő is a magáét,
az éhes testét, sajgó testét,
a testben vergődő madárét.

Vetük, velük még ide kötve,
s mi van rajtuk kívül mi szó?
A ragasztó? A légűr? A csomó?
A nagy sem-sem dimenzió?

Ki járt ott? Megtudta-e?
S arról kinek? A madaraknak?
Európában Szent Ferenc?
Mentségül a többi bolondnak?

Inkább a szem, a fül, az orr,
a nyelv, a bőr, a bőr bukását,
munderban, szárnnyal, ő is, ő is
négymilliárd egy koccanását.

3. Alattuk, velük

*„Csupán a vadszőlő pirosló
zászlói lengenek”*

Csorba Győző

Igen, a vadszőlő, a sereg,
az elporzó zöld után vonuló
magányos hadosztály vörös zászlói , igen,
a belőlük szabdalt,
Prométheusz irodájában lepecsételt
útlevelek!... Alattuk, velük talán
igazolható, hogy miféle ügyben,
hogy mindvégig, hogy honnan, hová.
Velük talán még befelé is
a partizán igyekezet
a halott, idegen határban...
Alattuk, velük nem reménytelen
a tiszta hazatérés, van okunk
értelmes ábraként csusszanni ki
a viszontagság ollóiból,

van jogunk
a hintázó zöld győzelmeihez, hiszen
ránk tekintve tudják csak, mi volt itt,
mi lesz itt.

(1976)

A megyelépcső

Bertók László

Ágakból gyökér

Magvető Kiadó, Budapest

Pinter László, Nóra,
Viola, Abel, a különös-
képpen Böli, aki a
26. leper a "három éves srác",
sok melettel a jókora szöveg.
Pécs, 1987. márc. 12.

Bertók László.

Az idegenvezető a Főtérrre ér

Nézze, uram, én akár versben is
elmondhatom, hiszen már annyiszor,
de így sem, úgy sem érthető,
csak állnak itt a köpködőn
naponta, miközben
megint vesztett a csapat,
s nem kapni tökmagot,
nézik a csodás seggeket,
mintha a döntő ütközet
nem történt volna meg,
s nyerhettek volna, ha,
pedig az ott a harcban elesett
polgárok névsora,
és egyre több a lapos mellű nő,
holott ők még az anyatejjel
szívták magukba, istenem,
mindig a múlt,
bár ismerék
egy három éves srácot, aki,
ha egy szép női feneket lát,
odaszalad és, hogy is mondjam, rávág,
mi őbenne bízunk, uram,

és ennek már nagy hagyománya van,
tehát mondhatom versben is,
ha valamit nem értene,
nem biztos, hogy igaz,
de úgylis megismétlem, vegyük
példának a lengyeladrágot,
tudja-e,
mi az?
s mért lett divat
itt is, a mi kis városunkban,
ezerkilencszázharminckilencben,
s mért jártak bocskaiban,
akik ma farmerben, uram?
látja, ez az,
vagy például a török bugyogót
mért nem viselték Marcaliban
és Kolozsváron,
mármint a magyarok?
ámbár ez után még
kutatnom kell, mindent
kellene tudnom, soha
ennyi idegen, soha
ilyen kevés idő, uram,
amikor ezt a városházát
Ferenc József is avathatta volna,
s még mindig hasonlít a Burgra,
de más furcsaság is
bőven akad,

S mindent ezen a csöpp helyen

A hetvenöt éves Csorba Győzőnek

I.

Kihagy egy-egy lépcsőfokot,
megáll a szíved, úgy szalad.
Bevallhatod, kimondhatod,
most fogják el a madarat.

Semmi, csak sokkal súlyosabb.
Mintha te vernéd a dobot,
de amit versz, az is te vagy,
s az egészet csak gondolod.

Mint lyukas tüdőhólyagok,
ahogy átüt rajtuk a nap.
Fönt is, lent is igazi ok,
de foltos minden okozat.

Hová, ha fokról-fokra csak?
S ha úgy se? Miért? Mi van ott?

II.

Ahogy ki-kicsúszik a kéz,
és fogja mégis mialatt.
Idő, idő, ki fia vagy?
Minek az egészbe a rész?

Micsoda kancsal ölelés,
ha akkor is csak magadat?
Ha számodra csak egy kalap.
Csak véghetetlen etetés?

Mit érzés, illem, józan ész,
hatalom, hit, tapasztalat,
kint s bent a világnyi kacat,
a sok kis madzagon a méz?

Minek a hideg lüktetés,
ha ugyanaz a folyamat?

III.

Ha most befogom a fülem,
ha a szememet becsukom,
elszalad a nyúl a havon,
a havon túl van a verem.

Ha a fedőt megemelem,
beköszönnek az ablakon,
csak lesz valami alkalom,
hogymegközt, hogy személyesen.

Ha megakad a nyelvemen,
akkor sem hibáztathatom,
mondják, hogy átok súlya nyom,
de nélküle sem, vele sem.

S mindent ezen a csöpp helyen.
Egyedül, rögtön és nagyon.

IV.

A szó és az elnémulás,
a szűkülő partok között
mindig szállong valami köd,
mindig beszél valaki más.

Mintha csárdában két dudás,
egyik kiment, másik bejött,
a tömeg az ajtó előtt,
s nem számít, csak a folytatás.

Mint aki másnak vermet ás,
s annyi csak, hogy ki üt előbb,
nem hetven, hanem hetvenöt,
és ez is, az is mintha száz.

Csak egy hajszálnyi csúsztatás,
s mintha nem lennének idők.

B. L.: Talán azzal, amit a levél végén írt: „Ne keserítse el, hogyha látható sikert nem ér el írásaival, ennél sokkal fontosabb bebizonyítania, költő-e valójában. Reméljük, ez hamarosan eldől.” – Nos, azok után, hogy én versekért már börtönben is ültem, bizonyára látható sikerekkel szerettem volna bebizonyítani, hogy költő vagyok. De talán rosszul emlékszem, s az történt csak, hogy visszahúzódtam, építkeztem, próbálkoztam, jobb verseket akartam írni, s ehhez idő kellett. S akkor jelentkeztem újra, amikor úgy éreztem, jobb verseket tudok küldeni.

N. I.: Ne haragudj ezért a faggatásért, most már rájöttem, vagy inkább önkritikusan úgy kellene mondanom, csak most jöttem rá, hogy szerintem még mi sebezte meg érzékenységedet. Idézek egy másik részletet a levélből: „A hazai ízek, színek mellett ki kell fejleszteni azt a költői nyelvet, amin nemcsak epikus kitérők szépségei mondhatók el, hanem a legszemélyesebb, legmaibb élmények is. – Ezzel csak azt akartam mondani, hogy könnyebb írni a Nagyanyáról hangulatos, figyelemre méltó verset, mint a belső vívódásainkat meggyőzően feltárni. – Sajnos, mindig a nehezebbet kell választani.” Fenntartom azt, hogy Fodor András alapjában értő és elismerő módon nyilatkozik a versről, ám ha belehelyezkedem akkori helyzetedbe, lelkiállapotodba, akkor mégis megértelek. Te valóban nem a könnyebbet választottad, s a versedben, a hangod visszafogott méltóságában kétségkívül ott rejlenek vívódásaid és gyötrelmeid.

B. L.: Nem tudom. Talán az a legfontosabb, hogy Fodor András figyelme, véleménye, barátsága nagyon sokat jelentett nekem.

N. I.: A *Nagyanyám* élményi háttérének feltárása után most engedj meg a verssel kapcsolatosan egy kis filológiai kitérést, előbb azonban nézzük a szöveget:

Nagyanyám

Aszaltszilva arcú,
görbült nagyanyám,
decemberi varjú
vén gesztenyefán,

hócsillagos télben
lelsz-e még magot?
Látsz-e hulló égen
néha szép napot?

Lelkedet a vállad
azért tartja csak,
hogy a vesző vágyak
arra hulljanak?

Vagy fel tudsz még szállni,
ha a föld nehéz?
Szemed csendje nyári
mezőket idéz:

Búzavirág-fényű
reggelek tüztét,
érett zizzenésű
élet örömet,

szikár nagyapámat
friss tarló fölött,
derekán a nyárnak,
aki megszökött.

De messziről jöttél
dűlőutakon.
Elmaradt négy testvér,
egy tucat rokon.

És most itt kucorgol
eres küszöbön,
ajkad imát mormol,
lesed, hátha jön

nagyapa a csöndből,
hulló égen át,
ellopni a földről
árva asszonyát.

Ez a szöveg az 1985-ben megjelent *Hóból a lábnym* című válogatott verseidet tartalmazó köteted 11-13. lapján olvasható textussal azonos, ez tehát az „ultima manus”. Korábban négyszer publikáltad a költeményt: először a Somogyi Néplapban (1958. december 25.), aztán a Jelenkorban (1959. 4.), majd a *Lengő fényhidak*-ban (1964) és a *Fák felvonulása*-ban (1972). Ezek a szövegek némileg eltérnek a végleges változattól. A 7. versszak 2. sora után a *Fák felvonulása*-beli szövegben pont helyett pontosvessző áll, akárcsak a Jelenkor-beli publikációban, érdekes, a Somogyi Néplap változatának ez a helye megegyezik a *Hóból a lábnym* szövegével. Itt tehát az eredetinek megfelelően helyreállítotttál egy romlottnak tekinthető textushelyet. Így logikus, hiszen utána nagybetűvel kezdődik a sor, azaz új mondat indul. A 8. sorban a „napot” szó a Somogyi Néplapban ebben az alakban áll: „Napot”, ami az égitestre vonatkozik csupán, s ezáltal leszűkül a szó jelentése és a gondolat érvényességi köre, tehát ez esetben is helyesen jártál el, mikor a kisbetűs változat mellett döntöttél. Továbbá az 1. sor végéről a Jelenkorban, az összes többi közléssel szemben, elmaradt a vessző, ám ezt a következtetlenséget is kiszűrte később. Mindebből világosan kitűnik, hogy a végleges változat létrehozásakor, kiküszöbölve a közlések során bekövetkezett eltéréseket, hibákat, correptulákat, igen megfontoltan cselekedtél, az eredeti változatot véve alapul. Attól csupán a „Napot”-„napot” esetében tértél el, tágítva

Bertók László

SZÁZADVÉG

Kaposvári Megyei bíróság.

Törzslapszám: 570-A-638
Személyi igazolvány száma

Szabadlábrahelyezési igazolvány

Bertók László

donkésdőlatt, mert a R. M. Bv. Parancsnokság részére, akik a mai napon a bírósághoz szöveg, — bíróság a deméll, igazat

1956. máj. 10-én, az április hó 13. napján P. sz. n.

felbontást engedélyezett, azzal, hogy 1956. október 10-én, a h-kor

áttele a kaposvári Megyei Bíróságban a börtönlévő börtönbüntetés

letöltésére jelentkeznél.

Személyi adatai Vése

Forrást és

1935. évi december hó 6. napján

Postai alkalmazott

21. lakik Vése Rákóczi u. 44. sz.

Székfoglaló 12. nyelvi

1956. április 14-én jelentkeznél

A Börtönrendőr Orsón köteles 1956. április 14-én napján

Kaposvár, 1956.

Működés április 14-én.

Budapest

Börtönparancsnok

Tóth László

PRIUSZ

Az egri főiskolára mentem el az újabb felvételig. Lógó orral már, de reménykedve még. Aztán megjött a levél onnan is, hogy megfeleltem, de férőhely hiányában felvenni nem tudnak. Csak ekkor döbbsentem rá, hogy a kitűnő bizonyítvány, meg a jeles érettségi, meg a „középparaszti” származás, meg a költői ambíció önmagában nem elég ahhoz, hogy tovább tanulhassak. Hol vétettem el?

Talán már tanácsot is adott valaki (papék? tanítóék?), nem tudom, de akkor írtam meg életemben az első protekciót kérő levelet, Pécsre, a Dunántúlszerkesztőségébe. A Pécsi Írócsoport nevében Galsai Pongrácz azonnal megkereste a Pécsi Pedagógiai Főiskolát, ahol megígérték, hogy augusztus 30-ára behív-nak pótfelvételizni a „magyar–orosz szakcsoportra”. De már augusztus 25-én megérkezett tőlük a levél, hogy pótfelvételit mégsem tarthatnak, „vizsgára ne jöjjön be”. Akkor az Oktatási Minisztériumba föllebbeztam, de nekik már könnyű dolguk volt: „Elkezdődött közben a tanév.” S még augusztus 25-én megírtam az *Átok* című versemet, s el is küldtem a barátaimnak, akikkel leveleztem. A vádirat szerint kettőnek. Két volt osztály-társamnak. A verset a végtelen keserűség és az indulat feszíti, alig emelkedik a föld fölé. Talán éppen ezért ijedtek meg tőle, akik már mindentől rettegetek.

ÁTOK

*Egy egyetem és két
főiskola elutasított*

*Kivert kutyaként lődörgök az utcán.
Felém köszönnék, de én nem tudom.
Típrom a földet és bámulom maflán,
s rámbök a való: már ezt is unom.*

*Unom az esti motoszkáló csendet,
unom a poros utak illatát,
unom a vigaszt, hogy kevés a felvett,*
mert élémhuppan mindig: nincs tovább.*

*És ezt makogja mindenütt a kecske,
ezt csipogja a veréb fenn a fán,
és ezt busongja messze minden este
még a harang is imádság hián.*

*Hogy nincs tovább, előttem szakadékok,
betonfal... semmi... farkasfogó csapda.
Köröttem roncsok: vágynak, tervek, célok...
Átkozd meg Isten, aki így akarta.*

*Aki lefogta tovább lépő lábam,
aki betömni igyekszik a szám,
aki kínosan röhög majd utánam,
ha elkerülöm, s le hagyom talán.*

*Mért kell letörtén maradnom, ha mennék,
ha van erő bennem, vágó és akarat,
s nézni, ki kínlódott a nehezén innét,
amint erőlködik, s végül lemarad.*

*Ki akarta mindezt? – Bomba szórja széjjel.
Akták közt sorvadjon patkány életével.
Kígyó másszon sötét** feje alá éjjel.
Köpjön rá mindenki, ha mellette lép el.
Sose haladhasson egy úton a néppel.
Verje meg az Isten örök verésével.*

* A sor változata: „unom, utálom ezt a piszkos rendet”.

** A szó változata: „kopasz”.

*Mert sereg vagyunk: tízek, százak, ezrek,
akiket becsaptak, mint szél a kaput,
akiket köd, bánat, elszántság öveznek,
s nem tudjuk, hogy eltűnik útja merre fut.
Kinek köszönhetjük? Meg fogjuk köszönni,
ha nehéz is addig törött lábbal menni.
Meg fogjuk köszönni, de úgy megköszönni,
hogy köszönés után nem marad ott semmi.*

Vése, 1954. aug. 25.

Kérem, attól, hogy 1953 júliusában Nagy Imre miniszterelnök lett, s meghirdette az „új szakasz” programját és az amnesztiát, vagy attól, hogy 1954 júliusában szabadon engedték az „ártatlanul elítélt kommunistákat”, Csurgón meg Vésén szinte semmi sem változott. Amikor 1953 tavaszán mellhártyagyulladással otthon feküdtem, a szomszédok, a rokonok meg az ismerősök egy-két tojással, tányér lisztel jöttek látogatóba, hogy édesanyám tudjon mit adni a betegének. Ha valami úton-módon pénz állt a házhoz, napszámból, faeladásból, nagyobb része arra ment el, hogy fél disznót, baromfit, tojást, egyebet vett rajta édesapám, amit aztán elvitt a beszolgáltatásba. „Mit dobolt a kisbíró?” – kérdeztük hároméves Pista öcsémét. „Betojást” – válaszolta, amivel még valami derűt is fakasztott, pedig arról volt szó, hogy a kisbíró már megint teleordította az utcát, hogy kinek mennyi baromfi, tojás, hús meg egyéb beszolgáltatási hátraléka van, amit tüstént, végrehajtás terhe mellett adjon be, fizessen be, törlesszen.

Aztán persze jöttek a végrehajtók is. A hattagú család életben tartóját, egyetlen tehenünket kivezették már az istállóból, s nem édesanyánk sírása, kiabálása, hanem az mentette meg, hogy Pista öcsém is ott ordított anyánkkal együtt, s valaki megsajnálta, s főként az, hogy édesapánk átszaladt Gyula bátyámékhoz, akik tudtak adni valamelyes kölcsönt, amivel a végrehajtók pillanatnyilag megelégedtek.

1954 őszén, amikor „az MDP KV ülésén Nagy Imre jelentős győzelmet arat”, a padlásunkat ugyanúgy lesöprik, mint azelőtt. En nem olvastam a *Szabad Nép* 1954. november 21-i számában Darvas József cikkét „A túlcitálásról”, amelyben „támadást indít az írók és újságírók reformmozgalma ellen”, de öt nappal előbb, amikor elvitték minden gabonánkat, azt is, amit Viktor öcsém meg én kerestünk a nyáron a cséplőgépnél, megírtam a *Csendélet* című versemet. Itt van előttem egy kék fedelű iskolai füzet, amely a 17. számú bűnjel volt a tárgyalásomon, s amelyet valaki, egy fiatal bíró, 1985-ben visszajuttatott hozzám. Benne naplószerű feljegyzéseim, verseim:

1954. nov. 11.: Megtanultam Csoóri *Október szaka szép idő* című versét. Tetszik. Igaz vers. Az októberi *Csillag* részletes kritikája szerint újabban baj van Kónyával... Füst Milántól is olvashattam egy elbeszélést vagy minek nevezem... Jól rajzolja a bőbeszédű asszonyt.

1954. nov. 13.: „Nem tudok jól termelni, mert nincs trágyám. Nincs trágyám, mert kevés az állatom... Így több búzát termelni nem lehet!” – jön rá a *Béke és Szabadság*.

1954. nov. 18.: Tegnapelőtt elvitték minden gabonánkat és kukoricánkat. Becsaptak. Keresetemet, meg Viktorét tulajdonították el.

CSENDELET

*Elvitték minden gabonánkat.
Anyám sírt, apám hallgatott.
Öcsém lopott a sajátunkból
a lónak egy marék zabot.*

*Ülünk az esti lámpafényben,
latolgatjuk, hogy mi maradt:
Üres padlás, s apám szemében
egy ki nem mondott gondolat.*

*Ő senkiben sem bízik most már,
a munkabére lett oda.
Felelj te Buzgó*, ki elvitted,
neki ahhoz mért nincs joga.*

1954. nov. 18.: Ma szántottuk be a pap szőlejét. L. azt mondja: ma nincs egy magyar írónk se. Ezek mind kis csenevészek, akiknek azelőtt vidéki lapokban vagy itt-ott megjelent egy-egy írásuk, vagy pedig árulók. Neki: Arany J. a legnagyobb magyar költő. Ady senki. (Nem normális.) Juhász Gyula szerencsétlen alak. Gyónit, Babitsot, Kosztolányit tartja a XX. sz. legnagyobb költőinek. Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, v. Somogyvári, Tolsztoj, Dickens, Dumas az írói. (Harsányi Zsolt, Gulácsy Irén)... Sokban nem értek vele egyet.

1955. febr. 1.: 1955. január 30-án megalakítottuk Nagyatádon az „Ady Endre Irodalmi Kör”. Zsovár, Weisz, Horváth és én. Kötetet akarunk kiadni „Útkeresés” címmel. A kötet mottója Ady-idézet: „Ifjú szívekben élek, s mindig tovább...” A költségeket Zsovár szerint – az N. M. (Népművelési Minisztérium) fedezi. (?)

1955. febr. 4.: Megvettem Csoóri kötetét („Felröppen a madár”). Hogy népiessége vagy igazmondása tetszik-e, nem tudom. Néha opportunistá...

1955. márc. 2.: Hogyan maradhatna független a magyar Magyarországon éhes nagyhatalmak között? Non bene dissimiles inter foedera jungunt. (Egyenlőtlen felek nem köthetnek jó szövetséget egymással.) Hazám függetlenségét és szabadságát egyszeri kivívás után megtarthatónak vélem, ha létrehoznák a Kis Nemzetek Szövetségét (KINSZ). Tagjai lennének Európa kis népei: a Benelux államok, Dánia, Skandinávia és a Duna-

völgyi népek (Ausztria, Csehszlovákia stb.). Ha ezek kötnének kölcsönös gazdasági és hadisegély-nyújtási egyezményt, számíthatnánk rá, hogy meg is tartják. Együttesen – a szövetségben belül minden nemzet önálló életet élne – olyan erőt képviselnének, ami a mindenkori európai nagyhatalmak egyenrangú társává tenné őket.

1955. márc. 10.: Rákosi ismertette az új politikát. Vissza a Nagy Imre előtti elvhez! Termelőszövetkezet! – Mindent pénzzé kell tenni, és minden pénzt a beszolgáltatásba, adóba. Ma nyűg a föld. Mindenki menekülne tőle, ha tudna.

INTÉS

*A föld, ezer év délibábja
ráfonódik népem nyakára,
és szívja véré, fojtogatja.
Ó jaj bekapja, nézd, bekapja.*

*Dózsa előtt, s utána hányan
buktak el vérszomjas porában,
akik érte rohantak harcba.
Bekapta őket, mind bekapta.*

*Ma menekül, kit visz a lába
városba: gyárba, iskolába.
Nem érte, ma előle futnak,
míg végére érnek az útnak.*

*De kit köt tenyérnyi darabja,
azt torkon kapja, fojtogatja.
Szívja a vért, szívja a könnyet.
Ó mivé tették a földet.*

* A szó változata: „Bérenc”.

*Ma átok lett minden göröngye.
Jajszó tapad ma minden rögre.
És mindez még nem elég néki...
Népem, szölj rá! szavadat érti.*

*Ti emberevő vad kufárok,
akik miatt a föld ma átok,
vigyázzatok: a nép szavára
a föld bekapja, aki bántja.*

Az ávos nyomozó zöld tintával a következőket írta a versek mellé, a margóra: „Elismerem, hogy a Csenedlet című verset én írtam és Weisz Jenő, Zsovár József és Pál Ilonának egy példányát elküldtem”, illetve: „Elismerem, hogy az intés (!) című ellenséges szövegű verset én írtam a saját tulajdonomat képezte melynek egy példányát elküldtem Nagy Józsefnek. elolasott.”

Mindkét szöveg alatt ott az aláírásom. S ott van a külön lapon álló, s ezért a 14. számú bűnjelként lefoglalt *Átok* című versemre körmölt nyilatkozat után is: „Elismerem, hogy a túloldalon leírt ellenséges szövegezésű verset én írtam és a saját tulajdonomat képezi. Ezt a verset elküldtem Krénusz József és Kiss Editnek másolatba. Kaposvár 1955. augusztus 19.” Alatta ugyanazzal a tollal, volt osztálytársam keze írásával ez: „Elismerem, hogy ezen vers másodpéldányát, mely lila indigóval volt gépelve nekem Bertók László 1954 nyarán, vagy őszén postán elküldte. 1955. aug. 24. Krénusz József.”

Kérem, én első munkahelyemen, a marcali postahivatalban 1955. március 27-én álltam munkába, és „hbtm”, azaz „havibéres tiszt munkaező” lettem, ötszáz forint alapfizetéssel és kétszázötven forint munkaköri pótlékkal. Ez két nappal azután történt, hogy Budapesten megalakult a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) Petőfi-köre. A kettőnek persze semmi köze egymáshoz. Én örültem, hogy kilenc hónappal az érettségim és fél évvel az egyetemi-főiskolai elutasításaim után végre

valami hivatalban dolgozhatok, kiröpkülhettem hazulról, önálló életet kezdhettem, s készülhettem az újabb felvételire. Ezúttal alacsonyabbra állítottam a mércét, már nem az ELTE-re, hanem eleve a Pécsi Pedagógiai Főiskolára jelentkeztem, oda is a magyar–oroszl szakra, ahová állítólag a legtöbb hallgatót veszik majd föl.

Örültem azért is, mert 1955. április 17-én bemutatott a *Somogyi Néplap*. Egyszerre közölte három versem, életrajzi vallomást, sőt csurgói iskola- és költőtársam, Góbbölös Sándor hozzámm írt versét is. Mindezek mellett hevesen udvaroltam, írtam. Tengerdiéknél, a Dózsa György utcában, ahol havi száztíz forintért albérletben laktam, ennek fejében vasárnaponként még ennem is illett a családdal, legtöbbször kitűnő paprikáscsirkét nokedlival. Túlságosan jól kezdtek menni a dolgok. Nem tudtam, mit jelent, jelent-e valamit, hogy leváltották az *Irodalmi Újság* szerkesztőjét. Molnár Miklós? Hámos György? Csak most, két éve? három éve? láttam, egészen véletlenül, az *Irodalmi Újság* 1954. január 2-i számát, amelyben H. M. (?), aki a *Dunántúlelő*, 1952–53. évi évfolyamát értékelte, hogy ott például Szécsi Margittal együtt engem is megdicsér.

Arról sem maradt bennem semmi emlék, amikor 1955. április 14-én „az MDP KV ülésén Nagy Imrét kizárják a PB-ből és a KV-ből, és visszahívják miniszterelnöki megbízatásából”. Bár az aznapi *Ludas Matyiból* bemásoltam füzetembe a „Nagy emberek, nagy tévedések” című közleményt, melynek az volt a motója, hogy „Ha nem volnának nagy tévedések, nem volnának nagy igazságok sem”, és Voltaire, Heine, Petőfi, Tolsztoj, Nietzsche, Jókai, Bernard Shaw „tévedéseit” tartalmazza. Honnan tudhattam volna, hogy fél év múlva a bíró, aki elítélt, a tárgyaláson „mentségeműl” olvassa majd föl füzetemből ezeket a nagy tévedéseket. Voltaire-től azt, hogy „Ki az a Shakespeare? Részeg paraszt, semmi más!” Heinétől, hogy „Weimarban él egy öreg idióta, úgy hívják, hogy Goethe.” Petőfitől, hogy „A világ legnagyobb költője Béranger... Goethe nem költő.” Bernard Shaw-tól, hogy „Egy nagy író ismerek, s az – Bernard Shaw.”

A *Somogyi Néplap*ban április 17-én megjelent *Magamról* című vallomásom is tele napfénnel, romantikával. S szinte hihetetlen, hogy a *Lefekvés előtt* című versem is, az ugyanott közölt három közül az egyik, fél év múlva bűnjelként a vád tárgya lesz majd a kaposvári bíróságon.

Magamról

Szeretem az irodalmat, mint az életet. De szívesebben beszélek az irodalomról, mint az életéről, hiszen az ember húszéves korig mennyit is él? Mennyit? Csak nagy tervei, vágyai, álmai vannak, és fiatalos hite. Élményei most jönnek seregestől, és most kezd az élményeinek igazán elgondolkozni.

Szeretem a dolgozó embereket. Szeretem szűkebb hazám küzdő magyarjait. Gondjaikat magaménak érzem, örömeikben osztozom.

Szeretem a munkát és az ifjúságot. Jó barangolni a fiatalság rózsakertjében, győzedelmeskedni a száraz tűskék okozta fájdalmakon. Szüleim parasztok.

Vésén születtem. Az általános iskolát ott végeztem. Majd a csurgói gimnáziumba kerültem. Tavaly érettségiztem. Jelenleg a marcali postán dolgozom. Szeretnék egyetemre vagy főiskolára kerülni, olyan szakra, amely szoros kapcsolatban van az irodalommal.

Sokat akarok írni és olvasni. Kedves magyar íróim: Petőfi, Ady, József A., Mikszáth, Móricz. A ma élők közül: Illyés Gyula, Csoóri Sándor, Veres Péter.

Verseim először 1953-ban jelentek meg, a *Dunántúln*-ban. Ötödikes elemista koromban írtam az elsőt, azóta sok rossz és kevés jó verset írtam.

Mik a terveim? Nagyon sok van – amennyi egy húszéves emberbe belefér. Dolgozni, tanulni akarok, és nem utolsósorban írni, jó és igaz verseket írni.

LEFEKVÉS ELŐTT

*Kezembe fogom ceruzám,
míg elringat az este.
(Kisebbik óramutatónk
most csusszant a tizesre.)*

*Egy Csillag van asztalomon,
s az égen csillag mennyi...
Hej emberek, mikor tudunk
a csillagokra menni?*

*Mars-lakókról beszél ez itt,
az Vénusz-emberekről.
Megérem-é, ó bölcs, felelj,
hogyan valóság lesz ebből?*

*Valóság lesz, s pokolba jut
az álszentség, vakság,
s Chikágótól Japánhónig
egy úr lesz, az igazság?*

*Valóság lesz, s boldog, ki él:
a háborúknak vége,
s eljön a kapzsis, zsarnokok
elsőprő veresége?*

*Hiszek: elhull a férjesünk:
bürokraták, csibészek,
bérencek, talpnyalók, gazok,
honárló pribékek.*

*Hiszek: kiáll majd unokám
egy marsi hegytetőre,
s örömkönné közt mosolyog
apáira, a földre.*